

Sygn. akt I Ns 224/18

POSTANOWIENIE

Dnia 30 sierpnia 2019 r.

Sąd Rejonowy w Kutnie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia Paweł Wrzesiński

Protokolant – st. sekr. sąd. Irena Anyszewska

po rozpoznaniu w dniu 30 sierpnia 2019 r. w Kutnie

na rozprawie

sprawy z wniosku A. P. i M. P. (1)

z udziałem M. W. i E. B. (1)

o stwierdzenie nabycia spadku po M. K. (1)

1. stwierdza, że spadek po M. K. (2) z domu N.

córce A. i J.

zmarłej dnia 6 stycznia 2018 r. w K.

ostatnie miejsce zwykłego pobytu w Z.

na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyli:

siostrzenica E. B. (1) – córka S. A. i H. J. w 1/2 (jednej drugiej) części oraz

siostrzeniec M. W. – syn S. A. i H. J. w 1/2 (jednej drugiej) części,

2. nakazuje pobrać od M. W. i E. B. (1) na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Kutnie kwoty po 12,50 (dwanaście 50/100) złotych tytułem zwrotu nieuiszczonych kosztów sądowych,

3. stwierdza, że wnioskodawcy i uczestnicy postępowania ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.

Sygn. akt I Ns 224/18

UZASADNIENIE

Wnioskiem złożonym dnia 23 maja 2018 r. wnioskodawcy A. P. i M. P. (1) wnieśli o otwarcie i ogłoszenie testamentu ustnego z dnia 12 maja 2018 r. stwierdzonego poprzez spisanie oświadczenia spadkodawcy przez obecnego w dacie złożenia oświadczenia spadkowego (27 grudnia 2017 r.) M. P. (2), które to pismo zostało podpisane przez wszystkich świadków oraz o stwierdzenie nabycia spadku po M. K. (2) z domu N., córce A. i J., zmarłej dnia 6 stycznia 2018 r. w K. ostatnio stale zamieszkałej w Z., gmina B., na podstawie testamentu ustnego po 1/2 części na rzecz każdego z wnioskodawców. Wnioskodawcy złożyli protokół testamentu ustnego spisany przez M. P. (2) w dniu 12 maja 2018 r. oraz podpisany przez świadków testamentu, jednocześnie wnosząc o otwarcie i ogłoszenie tego testamentu. Wnioskodawcy wskazali przy tym, że przyczyną sporządzenia testamentu ustnego była obawa rychłej śmierci spadkodawczyni. Spadkodawczyni była osobą obłożnie chorą, cierpiącą w szczególności na przewlekłą

niewydolność płucną, będącą jedną z przyczyn śmierci oraz problemy z kręgosłupem. Wnioskodawcy w złożonym wniosku wnieśli m.in. o przesłuchanie świadków testamentu ustnego na okoliczność treści ostatniej woli przekazanej przez spadkodawczynię M. K. (1).

/wniosek – k. 3-5, e-protokół rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47/

Na rozprawie w dniu 3 sierpnia 2018 r. uczestniczka postępowania E. B. (1) oświadczyła, że zrzeka się swojej części spadku. Uczestnik M. W. nie stawił się na rozprawie, nie zajął stanowiska w sprawie. Sąd odebrał zapewnienie spadkowe od wnioskodawczyni oraz uczestniczki postępowania E. B. (1). Sąd dokonał otwarcia i ogłoszenia testamentu ustnego. Wnioskodawcy, ani uczestniczka postępowania E. B. (1), nie kwestionowali ważności testamentu. Wobec sporządzenia protokołu testamentu ustnego przez syna osób powołanych do dziedziczenia, co do którego zachodzi niezdolność bycia świadkiem przy sporządzaniu testamentu ustnego, sąd wskazał, że złożony protokół jest bezskuteczny. Doszło do przesłuchania świadków testamentu ustnego. Wnioskodawcy wnieśli o odebranie oświadczeń spadkowych o przyjęciu spadku wprost na podstawie testamentu ustnego.

/e-protokół rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, oświadczenia spadkowe – k. 44, 45/

Na rozprawie w dniu 15 listopada 2018 r. pełnomocnik uczestniczki postępowania E. B. (1) wskazał, że świadkowie testamentu ustnego nie zostali przesłuchani w terminie 6 miesięcy od otwarcia spadku. Wskazał, że nie została rozstrzygnięta kwestia stwierdzenia treści testamentu ustnego, treść tego testamentu nie mogła być spisana przez syna wnioskodawców. Wnioskodawcy i uczestniczka postępowania oświadczyli, że nie mają wiedzy, aby pozostał jeszcze jakiś inny majątek spadkowy poza dotychczas ujawnionym.

/protokół rozprawy z dnia 15 listopada 2018 r. – k. 57-58/

Pismem złożonym na rozprawie w dniu 8 lutego 2019 r. pełnomocnik uczestniczki postępowania E. B. (1) zakwestionował ważność testamentu, wniósł o stwierdzenie, że spadek po M. K. (1) na podstawie dziedziczenia ustawowego nabyli z dobrodziejstwem inwentarza E. B. (1) i M. W. po 1/2 części. Pełnomocnik uczestniczki postępowania E. B. (1) wskazał, że uczestniczka postępowania nie złożyła w wymaganej formie oraz terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku, za takie oświadczenie nie mogą być uznane oświadczenia składane na pierwszym terminie rozprawy, zatem z mocy ustawy nabyła spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Z kolei wnioskodawcy poparli wniosek, wskazując, że testament ustny jest ważny.

/pismo procesowe uczestniczki postępowania z dnia 7.02.2019 r. – k. 70, protokół rozprawy z dnia 8 lutego 2019 r. – k. 71-72/

Pismem z dnia 25 marca 2019 r. pełnomocnik wnioskodawców wniósł o stwierdzenie nabycia spadku po M. K. (1) na rzecz wnioskodawców na podstawie testamentu ustnego. W ocenie wnioskodawców treść testamentu ustnego, choć wyrażająca wolę rozporządzenia określonymi składnikami majątku tj. nieruchomościami, pozwala przy zastosowaniu reguł wykładni subiektywno-indywidualnej przewidzianej w art. 948 § 1 k.c., określić sytuację wnioskodawców jako spadkobierców powołanych do całego spadku, nie zaś jako zapisobierców. Według wskazania wnioskodawców w dacie formułowania ostatniej woli spadkodawczyni działała w przeświadczeniu, że jedynym składnikiem jej majątku pozostały nieruchomości, w zakresie zgromadzonych na rachunkach bankowych środków pieniężnych zmarła nie uznawała ich za własne, co potwierdzają wyjaśnienia wnioskodawców oraz zeznania współwłaścicielki tych środków. Zastosowanie art. 961 k.c. prowadzić winno do ustalenia, że dyspozycje majątkowe spadkodawczyni wyczerpywały cały spadek, a zatem wolą zmarłej było ustanowienie wnioskodawców swoimi spadkobiercami, nie zaś zapisobiercami.

/pismo procesowe wnioskodawców z dnia 25 marca 2019 r. – k. 76-77/

Pismem nadanym w dniu 5 sierpnia 2019 r. pełnomocnik uczestniczki postępowania podtrzymał swoje dotychczasowe stanowisko w sprawie. Jednocześnie w przypadku uznania ważności testamentu ustnego, wniósł o uznanie, że spadkodawczyni ustanowiła na rzecz wnioskodawców jedynie zapis w postaci prawa własności nieruchomości,

w której zamieszkiwała. Zakwestionował twierdzenie wnioskodawców, że w dacie formułowania ostatniej woli spadkodawczyni działała w przeświadczeniu, że jedynym składnikiem jej majątku jest działka wraz z domem na niej posadowionym, a zupełnie zapomniała o kwocie 120.000 zł znajdującej się na jej rachunku bankowym. To „przeświadczenie” spadkodawczyni nie wynika w żadnym stopniu z zebranego w sprawie materiału dowodowego i pozostaje gołosłownym twierdzeniem wnioskodawców. Ponadto w sytuacji, gdyby spadkodawczyni była w dniu 27 grudnia 2017 r. w takiej kondycji umysłowej, że nie wiedziała o stanie swojego majątku, całkowicie pomijając kwotę 120.000 zł, wyłączałoby to możliwość świadomego nim dysponowania na wypadek śmierci, czyniąc testament ustny nieważnym.

/pismo procesowe uczestniczki postępowania z dnia 5.08.2019 r. – k. 92/

Na rozprawie w dniu 30 sierpnia 2019 r. pełnomocnik wnioskodawców poparł wniosek, wnosząc o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie testamentu ustnego na rzecz wnioskodawców po 1/2 części każde z nich. Pełnomocnik uczestniczki postępowania E. B. (1) podtrzymał swoje stanowisko w sprawie, wnosząc o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie ustawy.

/e-protokół rozprawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. – k. 97-99/

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

M. K. (1) była właścicielem zabudowanej nieruchomości rolnej położonej w miejscowości Z., gmina B., powiat (...), województwo (...), dla której to nieruchomości Sąd Rejonowy w Kutnie V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą (...), nieruchomość nabyła wraz z mężem na podstawie umowy przekazania własności gospodarstwa rolnego sporządzonej w dniu 1 marca 1980 r.

/dowód: wypis aktu notarialnego Rep. A Nr (...) – k. 36-39, przesłuchanie uczestniczki postępowania – 02:18:13-02:20:54 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47/

Przed tutejszym sądem w sprawie o sygn. akt I Ns 625/11 toczyło się postępowanie z wniosku M. K. (1) o stwierdzenie nabycia spadku po jej mężu E. K. zmarłym dnia 29 marca 2011 r. Postanowieniem z dnia 28 grudnia 2011 r. sąd stwierdził, że spadek po E. K. na podstawie testamentu nabyła w całości żona M. K. (1).

/dowód: dokumenty znajdujące się w załączonych aktach I Ns 625/11 Sądu Rejonowego w Kutnie/

M. K. (1) zamieszkiwała w budynku na posiadanej nieruchomości położonej w miejscowości Z., gmina B., powiat (...), województwo (...). Nieruchomość ta została podzielona na zabudowaną działkę nr (...) o powierzchni 0,6225 ha oraz niezabudowaną działkę nr (...) o powierzchni 4,9364 ha. Następnie na podstawie umowy sprzedaży i ustanowienia hipoteki zawartej w formie aktu notarialnego z dnia 22 grudnia 2014 r. Rep. A Nr 5025/2014 M. K. (1) z posiadanej nieruchomości zbyła na rzecz B. i A. małżonków F. działkę nr (...) położoną w miejscowości Z., gmina B., powiat (...), województwo (...), za cenę 200.000 zł. Na poczet tej ceny została zapłacona kwota 40.000 zł, natomiast pozostała część ceny w kwocie 160.000 zł miała zostać zapłacona przez kupujących na rzecz sprzedającej najpóźniej w dniu 31 grudnia 2014 r. przelewem na wskazany przez sprzedawcę rachunek nr (...) ze środków pochodzących z kredytu inwestycyjnego.

/dowód: wypis aktu notarialnego Rep. A Nr (...) – k. 36-39/

Jeszcze przed zawarciem powyższej umowy, w dniu 17 września 2017 r. M. K. (1) zawarła z (...) Bank (...) S.A. Oddział w Ż. umowę rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego nr (...), współwłaścicielem rachunku oprócz M. K. (1) była także A. S., która dysponowała upoważnieniem do pobrania środków do kwoty 100.000 zł.

/dowód: zeznania świadka A. S. – 01:34:04-01:49:01 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, umowa rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego – k. 33-35, pisma banku – k. 49, 61, 64/

Przed śmiercią M. K. (1) nie składała dyspozycji na wypadek śmierci do rachunków, których była współposiadaczem prowadzonych przez (...) Bank (...) S.A. Oddział w Ż. tj. rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego oraz lokat. Na rachunkach oszczędnościowych i lokatach znajdowały się środki pieniężne: na rachunku oszczędnościowym w EUR według stanu na dzień 27.12.2017 r. i na dzień 6.01.2018 r. w kwocie 0,19 EUR, na rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym według stanu na dzień 27.12.2017 r. w kwocie 12,49 PLN i według stanu na dzień 6.01.2018 r. w kwocie 5,59 PLN, na lokacie dla klienta indywidualnego według stanu na dzień 27.12.2017 r. i na dzień 6.01.2018 r. w kwocie 102.926,67 PLN, na lokacie terminowej według stanu na dzień 27.12.2017 r. i na dzień 6.01.2018 r. w kwocie 20.771,14 PLN.

/dowód: umowa rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego – k. 33-35, pisma banku – k. 49, 61, 64/

Po śmierci męża, wraz z postępującym wiekiem i odczuwanymi schorzeniami M. K. (1) wymagała pomocy, którą okazywali jej A. S. i małżonkowie P., a w okresie ostatnich miesięcy jej życia głównie małżonkowie P.. Kontakty M. K. (1) z E. B. (1) były sporadyczne, ograniczały się do kilku wizyt.

/dowód: przesłuchanie wnioskodawczyni – 01:50:52-02:00:58 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, przesłuchanie wnioskodawcy – 02:01:15-02:18:05 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, przesłuchanie uczestniczki postępowania – 02:18:13-02:20:54 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, zeznania świadka A. S. – 01:34:04-01:49:01 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47/

W dniu 27 grudnia 2017 r. w godzinach popołudniowych w miejscu zamieszkania M. K. (1) stawili się R. O., K. O., J. W. oraz syn wnioskodawców – M. P. (2). W mieszkaniu obecni byli już M. P. (1) i A. P.. Wszystkie osoby były przywołane w celu wysłuchania ostatniej woli M. K. (1). M. P. (2) przybył na miejsce po wezwaniu przez M. P. (1). Po wejściu do mieszkania M. P. (2) zobaczył leżącą na łóżku M. K. (1), przy której siedziała A. P.. W domu obecny był już M. P. (1). M. K. (1), na pytanie „jak się czuje” odpowiedziała, że czuje się bardzo źle i nie ma czucia w rękach, nie mogła utrzymać szklanki w ręku. Wyglądała na bardzo słabą, w bardzo ciężkim stanie, męczyła się podczas mówienia, była podłączona pod aparat tlenowy wspomagający oddech, nie mogła się sama poruszać, ani samodzielnie wstać, czy usiąść. Oznajmiła, że chce wypowiedzieć swą ostatnią wolę w sprawie swojego majątku.

/dowód: przesłuchanie świadków testamentu ustnego: M. P. (2) – 00:54:53-00:59:20 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, K. O. – 01:00:07-01:04:38 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, R. O. – 01:05:13-01:11:53 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, J. W. – 01:12:32-01:23:15 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, protokół testamentu ustnego z dnia 27 grudnia 2017 r. – w kopercie na k. 6, przesłuchanie wnioskodawczyni – 01:50:52-02:00:58 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, przesłuchanie wnioskodawcy – 02:01:15-02:18:05 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47/

Następnie w obecności w/w osób M. K. (1) oświadczyła „chciałabym, żeby po mojej śmierci moje budynki i działka w Z. były Ani i M. P. (3) tu obecnych”. Następnie oznajmiła, że jest śpiąca. Obecni świadkowie testamentu po około 10 minutach rozeszli się.

/dowód: przesłuchanie świadków testamentu ustnego: M. P. (2) – 00:54:53-00:59:20 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, K. O. – 01:00:07-01:04:38 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, R. O. – 01:05:13-01:11:53 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, J. W. – 01:12:32-01:23:15 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47/

M. K. (2) z domu N., córka A. i J., zmarła w dniu 6 stycznia 2018 r. w K., ostatnio stale zamieszkiwała w miejscowości Z., gmina B..

/dowód: akt zgonu spadkodawczyni – k. 14/

M. K. (1) zmarła w szpitalu w K., jako przyczynę zgonu wskazano zatrzymanie krążenia. W chwili śmierci miała 81 lat. M. K. (1) chorowała na: przewlekłą zatorową chorobę płuc z ostrą niewydolnością oddechową i ostrym zakażeniem

dolnych dróg oddechowych, z niewydolnością serca, nadciśnienie tętnicze oraz niewydolność krążenia z żylakami kończyn dolnych. Skarżyła się również na dolegliwości bólowe kręgosłupa, w związku z tym jeszcze przed śmiercią w dniu 31 grudnia 2017 r. w domu spadkodawczynie miała miejsce wizyta domowa lekarza z zakresu rehabilitacji. W okresie od 2.01.2018 r. do 4.01.2018 r. przebywała na Oddziale Chorób Wewnętrznych, przyjęta z powodu pogorszenia stanu ogólnego oraz istotnych obecnych od 10 dni dolegliwości bólowych okolicy kręgosłupa lędźwiowego, cech niewydolności nerek, a w okresie od 4.01.2018 r. do 6.01.2018 r. przebywała na Oddziale Anestezjologii i Intensywnej Terapii, przyjęta na oddział w stanie bardzo ciężkim, pobyt w szpitalu zakończył się jej zgonem.

/dowód: akt zgonu spadkodawczynie – k. 14, karta informacyjna – k. 7-11, zeznania świadka D. Z. – 01:28:11-01:33:26 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47/

M. K. (2) z domu N. zmarła jako wdowa, jej rodzicze zmarli przed nią. Mąż spadkodawczynie – E. K. zmarł przed nią, w dniu 29 marca 2011 r. M. K. (1) nie miała dzieci, własnych ani adoptowanych, ani takich, które zmarły. M. K. (1) miała rodzeństwo – jedną siostrę H. W., zmarłą w dniu 23 lutego 2013 r. Innego rodzeństwa nie było, pozamałżeńskie, przyrodnie, adoptowanego. Z kręgu spadkobierców ustawowych M. K. (1) pozostawiła siostrzenicę E. B. (2) z domu W. i siostrzeńca M. W. tj. dzieci siostry przyrodniej spadkodawczynie – H. W.. Wnioskodawczynie A. P. była spokrewniona ze spadkodawczynią w ten sposób, że matka spadkodawczynie i prababcia wnioskodawczynie były siostrami, spadkodawczynie była więc ciocią A. P..

/dowód: zapewnienie spadkowe wnioskodawczynie – 00:12:43-00:19:20 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, zapewnienie spadkowe uczestniczki postępowania E. B. (1) – 00:20:12-00:24:40 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, akt zgonu spadkodawczynie – k. 14, odpis skrócony aktu urodzenia M. W. – k. 13, odpis skrócony aktu zgonu H. W. – k. 12, odpis skrócony aktu małżeństwa E. B. (1) – k. 15, odpis skrócony aktu małżeństwa A. P. – k. 28, odpis skrócony aktu zgonu J. N. – k. 67, odpis skrócony aktu zgonu A. N. – k. 68, odpis skrócony aktu zgonu E. K. – k. 3 w załączonych aktach I Ns 625/11 Sądu Rejonowego w Kutnie/

M. K. (1) nie pozostawiła innych testamentów.

/dowód: zapewnienie spadkowe wnioskodawczynie – 00:12:43-00:19:20 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, zapewnienie spadkowe uczestniczki postępowania E. B. (1) – 00:20:12-00:24:40 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47/

Po śmierci M. K. (1) spadkobiercy ustawowi nie składali oświadczeń spadkowych. Nikt nie zrzekł się dziedziczenia. Nie toczyło się wcześniej postępowanie spadkowe, nie było sporządzane notarialne poświadczenie dziedziczenia. A. P. i M. P. (1) na rozprawie w dniu 3 sierpnia 2018 r. złożyli oświadczenia o przyjęciu spadku wprost na podstawie testamentu ustnego.

/dowód: zapewnienie spadkowe wnioskodawczynie – 00:12:43-00:19:20 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, zapewnienie spadkowe uczestniczki postępowania E. B. (1) – 00:20:12-00:24:40 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, e-protokół rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, oświadczenia spadkowe – k. 44, 45/

Protokół testamentu ustnego został spisany w dniu 12 maja 2018 r. oraz podpisany przez M. P. (2), K. O., R. O. i J. W.. K. O., R. O. i J. W. byli osobami obcymi wobec testatorki oraz osób wskazanych przez testatorkę jako uprawnionych z testamentu ustnego, zaś M. P. (2) był ich synem.

/dowód: protokół testamentu ustnego z dnia 27 grudnia 2017 r. – w kopercie na k. 6, zeznania świadka M. P. (2) – 00:54:53-00:59:20 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, przesłuchanie wnioskodawczynie – 01:50:52-02:00:58 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47, przesłuchanie wnioskodawcy – 02:01:15-02:18:05 e-protokołu rozprawy z dnia 3 sierpnia 2018 r. – k. 40-47/

Wnioskodawczynie A. P. posiada orzeczenie o stopniu niepełnosprawności.

/dowód: orzeczenie o stopniu niepełnosprawności – k. 32/

Powyższy stan faktyczny sąd ustalił w oparciu o przywołane dowody z dokumentów, które nie były kwestionowane przez strony, w oparciu o złożone zapewnienia oraz zeznania świadków i przesłuchanie wnioskodawców oraz uczestniczki postępowania.

Należy zauważyć, że postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku zmierza do ustalenia: daty śmierci osoby wskazywanej we wniosku jako spadkodawca (chwili otwarcia spadku), osoby spadkobiercy spadku, ewentualnie gospodarstwa rolnego, jeśli istnienie takowego zostanie stwierdzone (obowiązek ten nie odnosi się do spadków, których otwarcie nastąpiło po dniu 13 lutego 2001 r., gdyż na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r., P 4/99, OTK 2001, nr 1, poz. 5, utraciły moc przepisy kodeksu cywilnego ustanawiające szczególny reżim dziedziczenia z ustawy spadku gospodarstwa rolnego w zakresie, w jakim odnoszą się do spadków otwartych od dnia 14 lutego 2001 r.) oraz tytułu do takiego dziedziczenia.

Obowiązek sądu zbadania, kto jest spadkobiercą, dotyczy spadkobierców powołanych do dziedziczenia zarówno z mocy ustawy, jak i na podstawie testamentu. W piśmiennictwie podkreśla się, że w pierwszym przypadku wystarczające jest ustalenie pokrewieństwa w zakresie wskazanym w art. 931-937 k.c. oraz okoliczności wyłączających poszczególne osoby z dziedziczenia, w drugim natomiast stwierdzenie, czy spadkodawca pozostawił testament, następnie jego otwarcie i ogłoszenie, ewentualne zbadanie zarzutów kwestionujących ważność i skuteczność testamentu, a po ustaleniu spadkobierców powołanych do dziedziczenia z mocy testamentu, zbadanie okoliczności wyłączających lub ograniczających ich zdolność spadkobrania.

Sąd co do zasady nie bada, jakie składniki wchodzi w skład spadku (por. art. 961 k.c. i art. 673 pkt 3 k.p.c.). Z treści zastrzeżenia zawartego w art. 6 ust. 2 ustawy o zmianie ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw wynika jednak, że do spadków otwartych przed dniem 14 lutego 2001 r. art. 670 i 677 k.p.c. będą stosowane w brzmieniu dotychczasowym. W takich przypadkach zgodnie z poprzednim brzmieniem art. 670 § 2 k.p.c. sąd z urzędu bada, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne.

Należy zauważyć, że testamentowy tytuł powołania do spadku wyłącza, z zastrzeżeniem wyjątku określonego w art. 926 § 3 k.c., powołanie z ustawy, także wówczas, gdy osoby powołane w testamencie należą do kręgu spadkobierców ustawowych.

Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku ma miejsce wówczas, gdy spadkodawca nie pozostawił testamentu lub też żadna z osób powołanych w testamencie nie chce lub nie może być spadkobiercą (art. 926 § 2 k.c.).

Część spadku może być dziedziczona z ustawy w przypadku, gdy w testamencie spadkodawca rozrządził jedynie częścią spadku, albo gdy którakolwiek z kilku osób, które powołał do całości spadku, nie chce lub nie może być spadkobiercą (art. 926 § 3 k.c.).

W polskim prawie spadkowym obowiązuje zasada swobody testowania, a więc swobodnej możliwości dysponowania swoim majątkiem na wypadek śmierci.

Przepis art. 945 § 1 pkt 1 k.c. stanowi, że nieważny jest testament sporządzony w stanie wyłączającym świadome albo swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli.

Oświadczenie woli testatora jest świadome, jeżeli w czasie sporządzania testamentu nie występowały żadne zaburzenia świadomości, a testator jasno i wyraźnie zdawał sobie sprawę, że sporządza testament określonej treści, natomiast oświadczenie testatora jest swobodne, jeżeli spadkodawca nie kieruje się motywami intelektualnymi lub pobudkami uczuciowymi, mającymi charakter chorobowy, nie pozostaje pod dominującym wpływem czyjejkolwiek sugestii i zachowuje wewnętrzne poczucie swobody postępowania.

Przy sporządzeniu testamentu brak świadomego albo swobodnego powzięcia decyzji i wyrażenia woli może wynikać z jakichkolwiek powodów, nawet jeżeli testator nie znajduje się w stanie nieprzytomności lub zakłócenia czynności psychicznych.

Na gruncie regulacji art. 945 § 1 pkt 1 k.c. przyjmuje się, że choroba testatora i ogólny stan jego zdrowia, które doprowadziły do takiego osłabienia jego aktywności i siły woli, że nie jest zdolny, mimo posiadania świadomości, do przeciwstawienia się naciskom osób, bez których opieki nie może egzystować – wyłącza swobodę testowania. Jest to bowiem niewątpliwie stan wynikający z przyczyny wewnętrznej: choroby lub wieku testatora osłabiających jego aktywność i siłę woli tak, że nie jest w stanie przeciwstawić się sugestiom i naciskom osób trzecich, nalegających na określony sposób testowania, a zatem nie jest w stanie swobodnie powziąć decyzji i wyrazić swojej ostatniej woli. Testament sporządzony w takich okolicznościach jest nieważny z przyczyn określonych w art. 945 § 1 pkt 1 k.c. (tak Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 14.12.2011 r., I CSK 115/11, niepubl.).

Oczywistym jest, że w ramach swej kognicji sąd spadku dokonuje oceny ważności ujawnionego testamentu. Do oceny ważności testamentu stosuje się przepisy obowiązujące w chwili jego sporządzenia oraz okoliczności istniejące w dacie sporządzenia testamentu. Jak podkreśla się w orzecznictwie, w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku znajduje odpowiednio zastosowanie art. 232 zdanie pierwsze w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., gdyż przepis ten nie zwalnia uczestników z obowiązku wskazywania dowodów wymaganych do stwierdzenia okoliczności faktycznych, z których wywodzą skutki prawne (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2004 r., III CK 420/02, LEX nr 399729). Należy w pełni podzielić stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w uzasadnieniu postanowienia z dnia 16 października 2002 r., IV CKN 178/02, OSNC 2004, nr 2, poz. 25, że w wypadku gdy spadkodawca pozostawił testament, w stosunku do którego nie istnieją wątpliwości co do jego ważności lub skuteczności, sąd nie jest zobowiązany do przeprowadzenia dowodów z urzędu na potwierdzenie braku przesłanek z art. 945 k.c. Jeżeli zarzut taki podniesie uczestnik postępowania, sąd spadku nie ma obowiązku z urzędu przeprowadzania dowodów na te okoliczności ani też prowadzenia dochodzenia w celu stwierdzenia istnienia takich dowodów. W takiej sytuacji zastosowanie mają ogólne zasady dowodowe (m.in. art. 232 k.p.c.). Na uczestniku postępowania, który podniósł zarzut, spoczywa ciężar udowodnienia jego prawdziwości (art. 6 k.c.).

Testament jest czynnością prawną jednostronną, osobistą, nie skierowaną do adresata, na wypadek śmierci (mortis causa), odwołałą oraz sformalizowaną do tego stopnia, że sporządzenie go z naruszeniem przepisów o formie testamentu, skutkuje jego bezwzględną nieważnością (art. 941 k.c., art. 944 § 2 k.c., art. 958 k.c.).

Testament musi być ważnie sporządzony, a więc musi spełniać wszelkie wymogi ważności czynności prawnej (art. 58 k.c.) oraz wymogi ustalone w przepisach prawa spadkowego. Stąd też przy ocenie ważności testamentu należy wziąć pod uwagę przepisy dotyczące zdolności testowania (art. 944 k.c.), wad oświadczenia woli przy testamencie (art. 945 k.c.), formy testamentu (art. 949-958 k.c.), treści testamentu (np. art. 962 zd. 1, art. 964, art. 923 § 1 zd. 2 k.c.). Naruszenie przepisów o formie testamentu prowadzi z zasady do nieważności testamentu, przy czym nieważność ta ma charakter nieważności bezwzględnej.

Aby można mówić o testamencie niezbędne jest ustalenie, że spadkodawca działał z wolą testowania. Innymi słowy, że celem jego działania był rozrządzenie majątkiem na wypadek śmierci, sporządzenie testamentu, a nie wywołanie innych skutków prawnych. Testator musi mieć świadomość tego, że reguluje losy swego majątku na czas po swojej śmierci. Jest to elementarny wymóg sporządzenia testamentu. Brak takiej świadomości po stronie spadkodawcy powoduje, że nie dochodzi w ogóle do sporządzenia testamentu, choćby według subiektywnej oceny innych osób był to testament.

Spadkodawczyni zmarła w dniu 6 stycznia 2018 r. Zawarte w testamencie ustnym powołanie do spadku nie odnosi się do części spadku, nie obejmuje również całego spadku, lecz jedynie poszczególne przedmioty majątkowe. W tej sytuacji zachodziły ustawowe przesłanki do badania przez sąd, jakie składniki majątku wchodziły w skład spadku.

Wypada zauważyć, że reguła przewidziana w przepisie art. 961 k.c. znajdzie zastosowanie jedynie w sytuacji, jeśli wartość przedmiotów pominiętych będzie znikoma (gospodarczo nieistotna), zaś dysproporcja między wartościami porównywanych grup przedmiotów – wyraźna.

O tym, czy przesłanka wyczerpania prawie całego spadku została spełniona, rozstrzyga porównanie wartości przedmiotów majątkowych objętych rozrządzeniem spadkodawcy oraz tych, które pominięto, wedle stanu i wartości z chwili sporządzenia testamentu.

Przy dokonywaniu oceny, w myśl art. 961 k.c., nie uwzględnia się długów spadkowych, poprzestając na porównaniu wartości aktywów spadku.

Za podstawę ustalenia wartości poszczególnych przedmiotów przyjmuje się, wedle poglądu przeważającego, ceny rynkowe, chyba, że spadkodawca w tym zakresie kierował się innymi wskazaniami.

Przedmioty majątkowe pominięte przez spadkodawcę muszą mieć nie tylko wartość niższą niż wartość przedmiotów, które przeznaczono dla określonej osoby, ale wyraźna dysproporcja tych wartości musi być widoczna dla każdego, a wartość przedmiotów pominiętych musi być znikoma. Można by powiedzieć, że przedmioty pominięte stanowią swoisty "margines" całego majątku spadkowego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2005 r., III CK 298/04, niepubl.).

Zawarte w testamencie ustnym rozrządzenie spadkowe nie odnosi się w ogóle do środków pieniężnych, które na chwilę sporządzania testamentu pozostawały w dyspozycji spadkodawczyni, a które to środki spadkodawczyni pozyskała na skutek sprzedaży gruntów rolnych. Środki te na chwilę sporządzania testamentu przekraczały 100 tys. zł. Nie sposób zatem przyjąć, że pominięte w testamencie pieniądze miały znikomą wartość i stanowiły jedynie swoisty "margines" całego majątku spadkowego.

Brak również uzasadnionych podstaw do przyjęcia, że środki te zostały rozdysponowane przez spadkodawczynię jeszcze przed sporządzeniem testamentu ustnego i nie powinny być brane pod uwagę przy ustaleniu, czy przedmioty majątkowe objęte rozrządzeniem spadkodawcy wyczerpywały prawie cały spadek.

Wypada zauważyć, że wskazane środki nadal pozostają na rachunkach bankowych należących do spadkodawczyni. Świadek A. S. zeznała, że zadysponowała tymi środkami jedynie w zakresie, w jakim zezwoliła jej spadkodawczyni (do 100.000 zł). Z kolei z przesłuchania samych wnioskodawców wynika, że spadkodawczyni swoją świadomością obejmowała wskazane środki, wiedziała jaka ich część została już rozdysponowana, miała wyrzuty, że pomimo przekazania dużej ich części A. S., nie przejawiała ona takiego zainteresowania osobą spadkodawczyni, jakiego ona życzyłaby sobie, zaś w Święta Bożego Narodzenia 2017 r. nawet jej nie odwiedziła, mimo że dostała tyle pieniędzy.

Wypada również zauważyć, że niespełna kilka lat wcześniej spadkodawczyni podejmowała działania prowadzące do zbycia posiadanych gruntów rolnych, co doprowadziło do pozyskania tak znacznych środków. Spadkodawczyni przeprowadziła postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po swoim mężu, doprowadziła do wydzielenia działki siedliskowej oraz do sprzedaży gruntów rolnych o powierzchni prawie 5 ha, pozyskane ze sprzedaży środki zdeponowała na otwartym w tym celu rachunku bankowym.

Sprzedane grunty stanowiły niewątpliwie najistotniejszy składnik majątku, jaki posiadała spadkodawczyni. Świadczą o tym chociażby działania podejmowane przez spadkodawczynię odnośnie tego majątku, a także wysokość pozyskanych ze sprzedaży środków. Spadkodawczyni z posiadanych gruntów pozostawiła jedynie niedużą działkę zabudowaną domem mieszkalnym, w którym zamieszkiwała.

W tych okolicznościach faktycznych nie sposób podzielić twierdzenia wnioskodawców, że zawarte przez spadkodawczynię w testamencie ustnym rozrządzenie odnoszące się jedynie do „budynków i działki w Z.” stanowiło powołanie do całego spadku.

Odnosnie przedłożonego protokołu treści testamentu ustnego należało również zwrócić uwagę na rozbieżności pomiędzy charakterem pisma, jakim ten protokół został sporządzony, a podpisem złożonym na tym dokumencie przez M. P. (2), który ten dokument według wnioskodawców miał sporządzić.

Sąd zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 1025 § 1 k.c., sąd na wniosek osoby mającej w tym interes stwierdza nabycie spadku przez spadkobiercę. Stwierdzenie nabycia spadku nie może nastąpić przed upływem sześciu miesięcy od otwarcia spadku, chyba że wszyscy znani spadkobiercy złożyli już oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku (art. 1026 k.c.).

Spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku, a więc z chwilą śmierci spadkodawcy (art. 925 k.c. w zw. z art. 924 k.c.). Jednakże w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania, może bądź przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste), bądź przyjmując spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), bądź też spadek odrzucić (art. 1012 w zw. z art. 1015 § 1 k.c.).

Brak oświadczenia spadkobiercy w powyższym terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 k.c. w brzmieniu po noweli dokonanej ustawą z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 539)).

Zgodnie z art. 926 k.c. powołanie do spadku wynika albo z ustawy albo z testamentu. Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą.

Dziedziczenie testamentowe wyłącza dziedziczenie przez spadkobierców ustawowych, gdyż spadkobierca za pomocą testamentu, a więc rozrządzenia na wypadek śmierci, wskazuje wyraźnie osoby, które powołuje do spadku po sobie (art. 941 k.c.). Wola spadkodawcy ma w tej sytuacji znaczenie decydujące.

Obowiązujące przepisy Kodeksu cywilnego dają pierwszeństwo porządkowi dziedziczenia określonego przez spadkodawcę w testamencie (art. 926 k.c.).

Z art. 926 § 2 k.c. można wyprowadzić wniosek, że powołanie z ustawy do spadku następuje, gdy: 1. spadkodawca nie pozostawił testamentu; 2. spadkodawca wprowadził sporządził testament, lecz go skutecznie odwołał; 3. testament okazał się nieważny albo bezskuteczny; 4. testament nie powołuje spadkobiercy, lecz zawiera wyłącznie dyspozycje w kwestii zapisów, poleceń, wydziedziczenia albo jest tzw. testamentem negatywnym; 5. żadna z osób fizycznych powołanych przez spadkobiercę nie dożyła otwarcia spadku; 6. żadna z osób prawnych objętych testamentem nie istnieje w chwili otwarcia spadku; 7. żadna z powołanych przez spadkodawcę osób nie chce dziedziczyć (odrzuć spadek art. 1020 k.c.) lub nie może być spadkobiercą (uznanie za niegodnego art. 928 i nast. k.c.).

Testament może być sporządzony w formie zwykłej, ale także w formie szczególnej, w szczególności jako testament ustny (art. 952 § 1 k.c.).

Cechą charakterystyczną testamentów szczególnych jest odmienne, niż przy testamentach zwykłych, ukształtowanie formalnych wymogów ich sporządzenia, mogą one bowiem zostać sporządzone jedynie w szczególnych, ściśle określonych w ustawie, okolicznościach.

W przypadku testamentu ustnego jego sporządzenie jest możliwe, jeżeli istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione. Wówczas spadkodawca może oświadczyć ostatnią wolę ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków (art. 952 § 1 k.c.). W stosunku do tych świadków nie może zachodzić żadna z okoliczności wskazanych w art. 956 k.c., co oznacza, że nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu: 1) kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych; 2) jest niewidomy, głuchy lub niemy; 3) kto nie może czytać i pisać; 4) kto nie włada językiem,

w którym spadkodawca sporządza testament; 5) kto został skazany prawomocnie wyrokiem sądowym za fałszywe zeznania.

Ponadto zgodnie z treścią art. 957 k.c. nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu osoba, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść. Nie mogą być również świadkami: małżonek tej osoby, jej krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz osoby pozostające z nią w stosunku przysposobienia.

W chwili sporządzania testamentu ustnego u testującej M. K. (1) istniała obawa rychłej śmierci, spadkodawczyni werbalnie przy świadkach testamentu ustnego obawę tą wyrażała i niewątpliwie owa obawa była uzasadniona okolicznościami, jeśli u spadkodawcy świadomego swojego złego stanu zdrowia wskazującego na możliwość zgonu w każdym momencie, pogorszył się stan zdrowia.

Wypada zauważyć, że zaledwie kilka dni po sporządzeniu testamentu spadkodawczyni w stanie ciężkim trafiła do szpitala, gdzie zmarła w dniu 6 stycznia 2018 r.

Stan zdrowia spadkodawczyni wskazywał również na drugą istotną okoliczność pozwalającą na sporządzenie testamentu ustnego tj. niemożność sporządzenia testamentu w zwykłej formie, gdyż spadkodawczyni nie była w stanie go własnoręcznie sporządzić.

Tym samym spadkodawca mógł wypowiedzieć w szczególnej formie, w formie testamentu ustnego, swoją ostatnią wolę w obecności świadków.

Należy jednak zastrzec, że co do świadków nie mogły występować jakiejkolwiek okoliczności wymienione w art. 956 k.c. i 957 § 1 k.c. uniemożliwiający występowanie w charakterze świadków testamentu ustnego.

Dla skuteczności takiego testamentu, dla wywarcia przez niego skutków prawnych, konieczne jest także, aby treść testamentu ustnego została stwierdzona w ten sposób, że jeden ze świadków albo osoba trzecia spíše oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie (art. 952 § 2 k.c.), bądź w wypadku gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, aby w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku została stwierdzona przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem (art. 952 § 3 k.c. zdanie pierwsze).

W rozpoznawanej sprawie treść testamentu ustnego wypowiedzianego przez M. K. (1) w dniu 27 grudnia 2017 r. została stwierdzona poprzez spisanie protokołu z tego oświadczenia przez jednego ze świadków testamentu ustnego – według wskazania wnioskodawców M. P. (2), syna wnioskodawców i podpisanie go przez wszystkich czterech świadków owego testamentu, w tym M. P. (2) oraz pozostałych świadków, będących osobami obcymi tj. K. O., R. O. i J. W..

Jak już wskazano wyżej, zgodnie z art. 957 k.c. nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu osoba, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść. Nie mogą być również świadkami: małżonek tej osoby, jej krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz osoby pozostające z nią w stosunku przysposobienia.

Z uwagi na fakt, że M. P. (2) jest synem wnioskodawców, którzy zostali uwzględnieni w treści testamentu, to protokół testamentu ustnego należało uznać za bezskuteczny. Ponadto budził wątpliwości fakt, czy protokół ten został faktycznie sporządzony przez wskazaną osobę.

Zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego, obecność przy sporządzaniu testamentu ustnego osób, które nie mogą być świadkami z przyczyn wskazanych w art. 956 i 957 k.c., a także ich podpisy na piśmie stwierdzającym treść tego testamentu, nie powodują jego nieważności, jeżeli byli oni tzw. świadkami nadliczbowymi. Obecność ta i podpisy nie mają wpływu na skuteczność testamentu, jeżeli bez ich uwzględnienia liczba świadków była nadal wystarczająca (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2002 r., III CZP 22/02, OSNC 2003, Nr 2, poz. 19; postanowienie Sądu

Najwyższego z dnia 14 lipca 2005 r., III CK 688/04, niepubl.). Stanowi to wystarczającą gwarancję prawidłowego przebiegu procesu testowania.

Jednakże powyższe stanowisko nie może odnosić się do sytuacji, gdy pismo stwierdzające treść testamentu ustnego zostało sporządzone przez osobę, która nie może być świadkiem z przyczyn wskazanych w art. 956 i 957 k.c., mimo że osobę tę można potraktować jako tzw. świadka nadliczbowego.

Przy sporządzaniu testamentu ustnego oprócz M. P. (2), pozostałych trzech świadków, które były osobami obcymi, obecni byli także sami wnioskodawcy, rozrządzenie testamentowe przewidywało korzyść tylko na rzecz wnioskodawców. Zatem zarówno sami wnioskodawcy, jak i ich syn, nie mogli być świadkami takiego testamentu. Wskazane osoby nie są również "osobą trzecią" w rozumieniu art. 952 § 2 k.c., z tego względu nie mogą skutecznie spisać testamentu ustnego.

Za poglądem, według którego art. 952 § 2 k.c. należy wyklądać "rygorystycznie", opowiedziała się nie tylko znaczna część doktryny, ale także Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 listopada 1969 r., III CZP 87/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 106 i w postanowieniu z dnia 13 maja 1999 r., III CKN 231/98, OSP 1999, nr 12, poz. 221. Pogląd ten został także przyjęty i szeroko uzasadniony w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2001 r., III CZP 54/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 84, według której spadkobierca powołany do spadku w testamencie ustnym nie jest osobą trzecią w rozumieniu art. 952 § 2 k.c. Jak przekonywująco stwierdził Sąd Najwyższy w uzasadnieniu tej uchwały, pojęcie "osoba trzecia" powinno być rozumiane jako "osoba niezainteresowana", "postronna".

Oznacza to, że spisać oświadczenie spadkodawcy powinna osoba niezainteresowana treścią dokonanych przez niego rozrządzeń. Z grona osób, które czynności tej mogą dokonać, wyeliminować więc trzeba jako osoby zainteresowane zarówno osoby, które same uzyskują ze spadku jakąkolwiek korzyść (jako powołane do dziedziczenia, zapisobiercy, beneficjariusze polecenia), jak i osoby, których najbliżsi taką korzyść otrzymują.

Ze względu na sytuację osoby sporządzającej pismo stwierdzające treść testamentu ustnego, porównywalną z sytuacją świadka testamentu, granice owego zainteresowania wyznacza stosowany w drodze analogii art. 957 k.c.

Należy jednak zwrócić uwagę, że możliwość ponownego sporządzenia pisma stwierdzającego treść testamentu ustnego została wyraźnie dopuszczona w sytuacji, w której pierwotne, prawidłowo sporządzone pismo zostało zagubione albo zniszczone, a nie upłynął jeszcze termin określony w art. 952 § 2 k.c. (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia z dnia 13 listopada 1992 r., III CZP 120/92, OSNC 1993, Nr 3, poz. 26). Nie wykluczono jej również w razie świadomego zniszczenia pierwotnego pisma przez testatora i świadków (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2001 r., V CKN 503/00, OSP 2002, z. 11, poz. 141).

Przyjęto ponadto, że braki formalne pierwotnego pisma mogą być, przed upływem terminu wskazanego w art. 952 § 2 k.c., usunięte w piśmie uzupełniającym (co do wskazania miejsca i daty sporządzenia zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 grudnia 1975 r., III CRN 343/75, niepubl.; co do miejsca sporządzenia zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2011 r., III CSK 98/10, OSNC-ZD 2011, Nr 4, poz. 79).

Uwzględniając tę tendencję orzecniczą oraz zasadę favor testamenti, nakazującą utrzymanie woli spadkodawcy w możliwie najszerszym zakresie, należy stwierdzić, że możliwość ponownego sporządzenia pisma, o którym mowa w art. 952 § 2 k.c., powinna zostać dopuszczona także w razie wadliwości formalnej pierwotnego dokumentu, jeżeli nie upłynął jeszcze termin wskazany w tym przepisie.

Pogląd ten w żaden sposób nie koliduje z regułą, że sporządzenie pisma stwierdzającego treść testamentu ustnego jest przesłanką jego skuteczności (por. uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 1992 r., III CZP 120/92 oraz z dnia 23 listopada 2001 r., III CZP 54/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 84; postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2013 r., II CSK 628/12, niepubl. oraz z dnia 19 lutego 2015 r., III CSK 165/14, niepubl.), nie oznacza bowiem ona, że wadliwość pisma sporządzonego jako pierwsze, prowadzi do definitywnej nieskuteczności testamentu, mimo że terminy wskazane w art. 952 § 2 i 3 k.c. jeszcze nie upłynęły.

W sprawie nie doszło do spisania treści testamentu ustnego przez któregoś z pozostałych trzech świadków, który to dokument zostałyby podpisany przez wszystkich świadków testamentu ustnego.

Z kolei stwierdzenie treści testamentu ustnego na podstawie zeznań świadków jest dopuszczalne, gdy zostaną spełnione łącznie następujące przesłanki:

1) nie zostało sporządzone pismo, o którym mowa w art. 952 § 2 k.c., lub jest ono wadliwe – wadliwość pisma musi być uprzednio stwierdzona w postępowaniu sądowym (por. uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 1980 r., III CZP 69/79, OSNCP 1980, nr 9, poz. 154; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 1999 r., III CKN 190/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 190; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 2003 r., V CKN 434/01, OSNC 2004, nr 10, poz. 158);

2) nastąpiła już śmierć spadkodawcy;

3) nie upłynęło jeszcze sześć miesięcy od chwili otwarcia spadku; termin sześciu miesięcy ma istotne znaczenie, gdyż, jak wskazał Sąd Najwyższy w postanowienie z dnia 13 maja 2003 r., V CKN 186/01, OSNC 2004, nr 7–8, poz. 121, sąd spadku nie może przesłuchać w charakterze świadka osoby wskazanej po upływie sześciu miesięcy od otwarcia spadku, nawet gdy postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku zostało wszczęte wcześniej.

Postępowanie związane z przesłuchaniem świadków testamentu ustnego jest unormowane w art. 661-662 k.p.c.

Przewidziany w ustawie sześciomiesięczny termin jest zachowany, gdy przed jego upływem:

1) świadkowie stanęli przed sądem i złożyli zeznania;

2) do sądu wpłynęło zawiadomienie przewidziane w art. 661 § 1 k.p.c., ze wskazaniem nazwisk i adresów świadków, chociażby świadkowie zostali przesłuchani już po upływie terminu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 1969 r., III CZP 31/69, OSPiKA 1970, z. 4, poz. 87; uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 1980 r., III CZP 69/79, OSNCP 1980, nr 9, poz. 154);

3) został złożony wniosek o stwierdzenie nabycia spadku wymieniający osoby i adresy świadków lub wskazujący akta zawierające te dane (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2000 r., I CKN 668/00, OSNC 2001, nr 10, poz. 151);

4) do sądu wpłynął ogólnikowo sformułowany wniosek o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie niesprecyzowanego bliżej testamentu, a sąd nie wezwał wnioskodawcy do uzupełnienia wniosku przez wskazanie rodzaju testamentu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1975 r., III CRN 299/75, OSPiKA 1976, z. 12, poz. 234).

Wniosek w przedmiotowej sprawie został złożony dnia 23 maja 2018 r., a zatem przed upływem sześciu miesięcy od otwarcia spadku. Pomimo złożenia protokołu treści testamentu ustnego, we wniosku zostali zgłoszeni świadkowie testamentu ustnego. Złożony protokół treści testamentu ustnego został uznany za bezskuteczny, w konsekwencji sąd przesłuchał świadków testamentu ustnego.

Brak prawidłowego, zgodnego z wymaganiami ustawy, stwierdzenia treści testamentu ustnego prowadzi do bezskuteczności testamentu. Nie może wywrzeć skutków prawnych testament ustny, którego treść nie została stwierdzona prawidłowym pismem określonym w art. 952 § 2 k.c. lub też zgodnymi zeznaniami świadków testamentu, o których mowa w art. 952 § 3 k.c.

Stwierdzenie w sposób przewidziany w art. 952 § 3 k.c. treści testamentu ustnego w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku jest dopuszczalne także wtedy, gdy od dnia otwarcia spadku upłynęło już 6 miesięcy, jeżeli wniosek o stwierdzenie nabycia spadku, złożony w sądzie przed upływem tego terminu, wymieniał osoby i adresy świadków

testamentu ustnego, bądź też wskazywał dostępne temu sądowi akta, w których dane te były zawarte (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 3 października 1969 r., III CZP 75/69, niepubl.).

Wypada zauważyć, że sąd ma obowiązek przesłuchania świadków testamentu z urzędu, a wskazywane informacje dotyczące ich adresów mają mu ułatwić realizację tego obowiązku. W związku z tym nie ma żadnego znaczenia fakt, że wskazanie tych świadków ma miejsce, jak to było w sprawie niniejszej, w treści wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, gdyż jest to kwestia wyłącznie natury techniczno-porządkowej, która nie może mieć wpływu na treść i sposób postępowania w przedmiocie ich przesłuchania. W postępowaniu tym zaś prowadzonym z urzędu, sąd nie wydaje postanowienia co do istoty sprawy, a postępowanie w tym zakresie zostaje zakończone z chwilą przesłuchania świadków.

Treść testamentu ustala się na podstawie zeznań w zasadzie wszystkich świadków. Jeżeli przesłuchanie jednego ze świadków napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody lub jest niemożliwe, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków. Jeżeli jednak składaniu oświadczenia przez spadkodawcę towarzyszyło więcej niż trzech świadków, sąd może zrezygnować z przesłuchania jednego tylko świadka. Musi jednak przesłuchać wszystkich pozostałych i ustalić treść testamentu na podstawie zgodnych ich zeznań.

Wymaganie zgodności zeznań dotyczy wszystkich istotnych elementów treści ostatniej woli spadkodawcy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1974 r., III CRN 326/73, OSNCP 1974, nr 11, poz. 199; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2005 r., I CK 805/04, niepubl.). Rozbieżności dotyczące okoliczności faktycznych, leżących poza treścią oświadczenia spadkodawcy, w tym przesłanek sporządzenia testamentu, sąd ocenia w sposób określony w art. 233 § 1 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 1974 r., III CRN 5/74, OSNCP 1975, nr 3, poz. 42 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 1998 r., II CKN 106/98, LEX nr 519225).

Z zeznań świadków testamentu ustnego wynika wyraźne, zgodne w swej treści rozrządzenie dokonane przez spadkodawczynię odnoszące się wyłącznie do działki wraz z zabudowaniami.

Należy zatem stwierdzić, że rozrządzenie zawarte w testamencie ustnym odnosiło się jedynie do określonych przedmiotów majątkowych.

Zgodnie zaś z regulacją zawartą w art. 961 k.c., jeżeli spadkodawca przeznaczył oznaczonej osobie w testamencie poszczególne przedmioty majątkowe, które wyczerpują prawie cały spadek, osobę tę poczytuje się w razie wątpliwości nie za zapisobiercę, lecz za spadkobiercę powołanego do całego spadku. Jeżeli takie rozrządzenie testamentowe zostało dokonane na rzecz kilku osób, osoby te poczytuje się w razie wątpliwości za powołane do całego spadku w częściach ułamkowych odpowiadających stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów.

Z ustaleń poczynionych w sprawie wynika, że sytuacja wskazana w art. 961 k.c. nie zachodzi. Wskazana działka i budynki nie wyczerpują całości spadku. Ponadto z zeznań świadków nie wynika, że świadomością swoją spadkodawczyni obejmowała tylko majątek w postaci działki i budynków, tym bardziej, że w skład spadku wchodziły również środki pieniężne zgromadzone na rachunkach bankowych i lokatach bankowych.

Nie sposób więc przyjąć, że rozrządzenie zawarte w testamencie ustnym odnosiło się do całego spadku.

Wedle ugruntowanego poglądu, niewyczerpanie całego lub prawie całego spadku po myśli regulacji art. 961 k.c., skutkuje przypisaniem osobom, dla których przeznaczono poszczególne przedmioty majątkowe, jedynie statusu zapisobiercy; spadek podlega w takim przypadku w całości dziedziczeniu ustawowemu.

Zgodnie z art. 948 k.c. testament należy tak tłumaczyć, aby zapewnić możliwie najpełniejsze urzeczywistnienie woli spadkodawcy. Jeżeli testament może być tłumaczony rozmaicie, należy przyjąć taką wykładnię, która pozwala utrzymać rozrządzenia spadkodawcy w mocy i nadać im rozsądną treść (art. 948 § 2 k.c.).

Sąd przeanalizował zarówno literalną treść testamentu, jak i pozostałe dowody „pozatestamentowe” w celu ustalenia rzeczywistej subiektywnej woli spadkodawczyni i w tym szerokim aspekcie poddał wykładni oświadczenie woli spadkodawczyni zawarte w testamencie ustnym.

Materiał zgromadzony w niniejszej sprawie, mimo twierdzeń wnioskodawców nie dawał jednak podstaw ku temu, aby stwierdzić, że wolą spadkodawczyni w związku z treścią testamentu ustnego było rozrządzenie całym spadkiem.

W ocenie sądu rozrządzenie zawarte w testamencie ustnym co do przekazania budynków i działki na rzecz A. P. i M. P. (1) może być jedynie traktowane jako zapis, a nie jako wola ustanowienia wnioskodawców jako spadkobierców powołanych do całości spadku. Wypada zauważyć, że wykonanie przez spadkobierców ustanowionego przez spadkodawczynię zapisu w pełni rzeczywistni wyrażoną w testamencie wolę spadkodawczyni.

Wskazany testament nie powołuje spadkobiercy, lecz zawiera wyłącznie dyspozycje w kwestii zapisów. W tej sytuacji za podstawę dziedziczenia należało przyjąć przepisy ustawy regulujące porządek dziedziczenia ustawowego.

Z mocy art. 931 § 1 i 2 k.c. w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek, którzy dziedziczą w częściach równych, a w przypadku jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przysługiwał, przypada jego dzieciom w częściach równych.

Spadkodawczyni zmarła jako wdowa, jej mąż zmarł przed nią, jej rodzice również zmarli przed nią. Jedyna siostra spadkodawczyni H. W. również zmarła wcześniej, w dniu 23 lutego 2013 r.

Z kręgu spadkobierców ustawowych M. K. (1) pozostawiła siostrzenicę E. B. (2) z domu W. i siostrzeńca M. W. tj. dzieci siostry spadkodawczyni – H. W..

Zgodnie z art. 932 § 5 k.c., jeżeli którekolwiek z rodzeństwa spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku pozostawiając zstępnych, udział spadkowy, który by mu przysługiwał, przypada jego zstępny. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału między dalszych zstępnych spadkodawcy.

Należy zauważyć, że nie zachodzą żadne okoliczności, które pozbawiałyby tych spadkobierców uprawnienia do spadku.

E. B. (1) i M. W. jako spadkobiercy ustawowi nie złożyli w terminie przewidzianym w art. 1015 § 1 k.c. oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku.

W konsekwencji w oparciu o przywołane przepisy sąd stwierdził, że spadek po M. K. (2) z domu N. córce A. i J. zmarłej dnia 6 stycznia 2018 r. w K. ostatnie miejsce zwykłego pobytu w Z. na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyli: siostrzenica E. B. (1) – córka S. A. i H. J. w 1/2 (jednej drugiej) części oraz siostrzeniec M. W. – syn S. A. i H. J. w 1/2 (jednej drugiej) części.

O kosztach postępowania sąd postanowił na podstawie art. 520 § 1 k.p.c., zgodnie z którym każdy uczestnik ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie.

W ocenie sądu okoliczności przedmiotowej sprawy nie przemawiały za odstąpieniem od obowiązującej w postępowaniu nieprocesowym zasady rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wyrażonej w art. 520 § 1 k.p.c.

Regulacja przepisu § 2 i § 3 art. 520 k.p.c. stanowi wyjątek od zasady z art. 520 § 1 k.p.c. Zastosowanie tych przepisów w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania w postępowaniu nieprocesowym uwarunkowane jest różnym stopniem zainteresowania uczestników wynikiem postępowania, ewentualnie sprzecznością ich stanowisk.

Taka sytuacja nie występuje w niniejszej sprawie. Nie sposób przyjąć, że stanowiska wnioskodawców i uczestników w niniejszym postępowaniu były sprzeczne, czy też, że były oni w różnym stopniu zainteresowani wynikiem postępowania, którego celem było jedynie ustalenie kręgu spadkobierców osoby zmarłej.

Sama zasada wniosku nie była kwestionowana, wszyscy dążyli do uzyskania rozstrzygnięcia w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku.

W ocenie sądu powyższe okoliczności przemawiały za pozostawieniem wnioskodawców i uczestników postępowania przy poniesionych kosztach postępowania.

W sprawie została pozyskana dokumentacja bankowa dotycząca spadkodawcy, wiązały się z tym wydatki w kwocie 25 zł [k. 50], które zostały tymczasowo pokryte ze środków Skarbu Państwa.

W konsekwencji w oparciu o przepis art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398 z późn. zm.) w zw. z art. 520 § 2 k.p.c., sąd nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Kutnie od uczestników postępowania kwoty po 12,50 zł tytułem zwrotu nieuiszczonych kosztów sądowych.